

ÉLET ÉS IRODALOM
 SZÉPIRODALMI ÉS
 TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Laptulajdonos és szerkesztő:
KORBULY JÓZSEF.
 Főmunkatárs:
HEGEDŰS ISTVÁN.

Előfizetési ár:
 Egész évre 6frt.
 Fél " 3 "
 Negyed " 1.50k
 Egyszeri szám ára 12kr.

*Szerkesztői iroda és
 kiadó hivatal:*
 Kolozsvárt, Bel Monostor
 utca 20sz.

HIRDETÉSEK.

EREDETI
FRISTER és ROSSMANN
VARRÓGÉPEK.

Amsterdamban az 1883-diki kiállításon
„ARANY ÉREMMEL“
kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben részesített.

SINGER
varrógépeket készpénz, vagy **1 frt** heti részletekbeni fizetések és **hat évi** írásbeli **jótállás** mellett ajánlja

Neeser János és társa
Kolozsvárt, tordauteza 1. sz.
(7) (14-52)

TAVASZI IDÉNYRE.
Dús választékban megérkeztek,
LEGOCSÓBB ÁRBAN KAPHATÓK

BETEGH PÉTER
NŐI PIPERE ÜZLETÉBEN KOLOZSVÁRI, FŐTÉR
a legdivatosabb diszített és diszitetlen kalapok, kalap formák és hozzá tartozó diszítő kelmék, kalap-fátylak, legyezők, kesztyűk és számtalan legújabb divatu pipere tárgyak.

NAGY RAKTÁR
menyasszonyi koszorúk és fátylakból, Batist- és len-hímzések, a legjobb fajtájú és állásu miederekből.

GYÁRI RAKTÁR
por-köpeny, Jaquet és mantillokból, napernyők- és diszitetlen kalapokból.

Egy kitűnően képzett varrónővel (MARCHANDE DE MODES) rendelkezőm, ki csupán csak üzletem részére van elfoglalva, lehetségessé teszi a szakmánhoz tartozó divatcikkeknek tisztítási és alakítási diszítéseknek stb. hihetetlen gyorsaság- és pontossággal eleget tennem.

Női ruháknak a legizletesebb elkészítését a legújabb divat szerint egy ruha-derék és az elő hossza beküldése után, felelősség mellett elkészítetek.
Teljes tisztelettel

(20) **BETEGH PÉTER.**

AZ ELSŐ ERDÉLYI FUVÓ-GYÁR

(19) (3-3) KOLOZSVÁRTT.

Van szerencsém a már több mint 14 év óta fennálló és jó hírnévnek örvendő gyáramat a t. cz. közönség becses figyelmébe ajánlani. Bátorokodom egyszersmind tudatni, hogy mindenféle **gép-mű** és **épület-lakatos munkákat**, legyszintén vert-vasból

SIR-ACSOZATOKAT,
lépcsőzeteket,
VILLÁMHÁRÍTÓKAT
stb. a legrövidebb idő alatt,
legocsióbb árbau, elkészítetek.

Minták és rajzok a világ leghiresebb vasgyáraiból kikerült rajzok után készülnek.

Minta-rajzok, műminták kívánatra adatnak, vagy vidékre postán bérmentve küldetnek.

SEEMANN JÓZSEF.

FRANCZIA MODORBAN BERENDEZETT
EGÉSZ ÚJ

NŐI KÉZIMUNKA ÜZLET.

Lászlóffy József
Kolozsvárt, (főtér, Szathmáry-ház.)

Ajánlja a legjobb minőségű kötő fonalait, hárász, czérna, apróság és a női kézi munkához szükséges mindenféle kellékeit s gondosan összeállított raktárát.

Nagy választék fehér és színes patent és sima kötésű férfi-, női- és gyermek-harisnyákban.

Miederek, csipkék, szalagok, bodrok, béllés-neműek és gombok.

Horgolás, himzés és filet munkához való anyagok; Congress, Java, Panama, Coble, Canava stb. szöveteit; továbbá fehér és színes Miguardis, Point d'Leet stb. díszély-szalagok készleteit.

Minden nálam vásárolt díszélyhez mintát díjmentesen szolgáltatok.

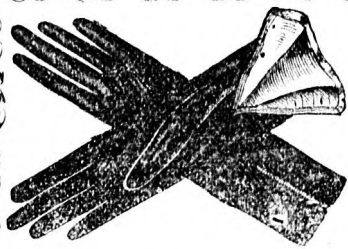
Mivel a női kézi munka az utóbbi időben igen előre haladt, igyekeztem minden hozzá való anyagot beszerezni, úgy, hogy azokat a divatlapokból választott minta után nálam a t. közönség megtalálhassa.

Becses pártfogásukat kérve vagyok

(21)

illő tisztelettel
LÁSZLÓFFY JÓZSEF.

Vidéki megrendelések posta útján azonnal teljesítettnek; csomagolási-díj nem számítatik.

TERKÁL JÓZSEF

(ezelőtt Dalchau Samuné.)

ELSŐ KESZTYŰS ÜZLETE

Kolozsvárt.

Hol minden a *kesztyűs iparhoz* tartozó gyártmányok, u. m. Glasse, Svedis, szarvas-, öz- és kutyabőr *kesztyűk*, úgy *virodái szerelvények és sebész műkötelékek*

NAGY KÉSZLETBEN TALÁLHATÓK

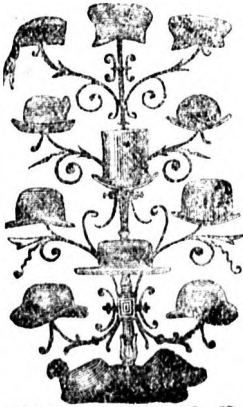
(9) (2-3) és megrendelhetők.

Gyártmányaim *versenyképességre* és *jutányos áaira* nézve csak aanyiban vagyok bátor megjegyezni, hogy *ujabban is külföldről* Berlinből tömegesebb megrendelést kaptam s *ipar üzletemnek* *ujabban eszközölt berendezésénél fogva* azon helyzetben vagyok, hogy *báminő üzletembe vágó megrendeléseket a legrövidebb idő alatt elkészíthetek.*

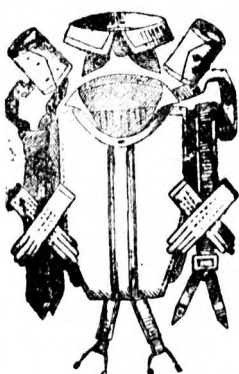
Tisztelettel
TERKÁL JÓZSEF.

(6) (5-5)
SZONGOTT GERŐ

KOLOZSVÁRT FŐTÉR II. SZÁM.

Ajánlja
különlegességeit
uri divat árak
és fehéreneműekben
feltűnő olcsó árakon.
FÉRFI INGEK
specziális készítettője.

MEGJELENT

ÉS

KOLOZSVÁRT STEIN JÁNOS

KÖNYVKERESKEDESÉBEN KAPHATO:

MAGYARORSZÁG KÖZJOGA

illetőleg a

magyar államjog rendszere.

Irta: Dr. Korbuly Imre.

A NEGYEDIK KIADÁST SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:

Dr. Fésüs György.

Ára 4 frt.

A MAGYAR KERESKEDELMI JOG

kézikönyve.

Különös tekintettel a magyar birói gyakorlatra.

Irta: Dr. Nagy Ferencz.

Ára 4 frt.

Mindennemü egyetemi tan- és segéd-
könyvek Kolozsvárt Stein Jánosnál kaphatók.

STEIN JÁNOS

erd. muzeum-egyleti könyvkereskedésében Kolozsvárt megjelent és

kapható:

Miket ne olvassunk?

Irta: Székely János.

Ára 30 kr.

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ,
Erdélyi muzeum-egyleti könyv- és zeneműáros
KOLOZSVÁRT

ajánlja az összes magyar, valamint a német és külföldi irodalom minden ágának legújabb s legjelesebb termékeiből felszerelt

KÖNYV- ÉS ZENEMŰKERESKEDÉSEET

(Erdély legnagyobb könyv- és zeneműtelepe.)

Dús raktára kötött és kötetlen könyveknek a tudomány minden ágából. Képes diszmvévek, gyémántkiadások és ünnepi ajándékok.

HAZAI és KÜLFÖLDI REMEKIRÓK A LEGOLCSÓBB KIADÁSOKBAN.

MINDENNEMŰ ISKOLAI KÖNYVEK, TAN- és SEGÉDKÖNYVEK LEGTELJESEBB RAKTÁRA.
Ima- és ájtatossági könyvek egyszerű, úgy a legpompásabb diszkötésben stb.

NAGY KITERJEDÉSŰ ZENEMŰ-RAKTÁRÁBAN

mindenkor a legújabb, úgy nemkülönben a klasszikus zeneművek különféle kiadásokban kaphatók. Az olcsósága és jeles tartalmánál fogva méltán hírnevet szerzett

EDITION PETERS

(PETERS-FÉLE GYŰJTEMÉNY.)

mindig teljes számban van raktáron.

Bel- és külföldi könyv- és zeneműárosokkal való élénk összeköttetésénél fogva minden bárhol és bárki által hirdetett könyv vagy zenemű az eredeti bolti áron kapható vagy rövid idő alatt jutányos áron megszerezhető.

KÖNYV- és ZENEMŰ-JEGYZÉKEK

ingyen és bérmentve.

Vidéki megrendelések gyors és pontos teljesítésére különös gond fordítottatik.

Közel **50 év óta** fennálló könyvkereskedésében

A JELESEBB VAGY LEGÚJABB SZÉPIRODALMI MŰVEK ÉS REGÉNYEK

azonnal kaphatók s félhívja

a t. olvasó-egyletek s egyáltalán a hazai könyvtárak

különös, szives figyelmét ama felette előnyös feltételekre, melyek mellett a legnagyobb készséggel ajánlkozik

összes irodalmi szükségleteiknek

pontos és gyors szállítására.

Levélbeli megkeresésre a feltételek azonnal közöltetnek.

A rendkívül leszállított áru szépirodalmi művek árjegyzékével és minden más könyv- és zenemű-jegyzékkel ingyen és bérmentve szolgál.

JÓL BERENDEZETT

KÖNYV- és KÖNYOMDÁJA

minden e szakba vágó megbízást pontosan, csinosan és a legjutányosabb árak mellett eszközöl.

ÉLET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre 1 frt 50 kr.
Félévre 3 „ — „
Égész évre 6 „ — „

Egy szám ára 12 kr.

LAPTULAJDONOS ÉS FELELŐS SZERKESZTŐ:

KORBULY JÓZSEF.

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDŰS ISTVÁN.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részér vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsavart, Belmonostor-utca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése. KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Tizenötödik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1-1/2 ívnyi terjedelemben.

Kolozsavart.
1884. április 6.

A trónörökös irodalmi vállalata.

„Aztán én is ott leszek.”

Jókai Mór.

Nagy irodalmi eseményről van szó. A trónörökös az osztrák-magyar monarchia országait, népeit írásban és képből akarja megörökíteni egy oly monumentális műben, mely — a trónörökös saját kijelentése szerint — „becsületére váljék mind a monarchiának, mind a közreműködő íróknak és művészeknek.” Tehát nem kevesebbről van szó, mint az összes monarchiának, sőt a megszállott tartományoknak is geo-ethnografiája kapcsán az egyes népek történelmi, irodalmi egyéniségükben való pregnans feltüntetéséről.

A Jókai Mór által közzétett tervezet volna:

I. Kötet Bevezetés.

A mű céljai: tömör leírása a monarchia orographiai, éghajlati és természettörténelmi viszonyainak. Történelmi fejlődményei, alkotmányos szervezete és közigazgatása.

I. osztályzat. (Kötetekre sorozva)

A birodalmi tanácsban képviselt királyságok és tartományok. Alsó- és Felső-Ausztria, Salzburg, Steierország, Karinthia, Krajna, Triest, Görz és Gradiška, Istria, Tirol, Vorarlberg, Csehország, Morva, Szilécia, Galécia, Bukovina és Dalmácia.

II. osztályzat. (Kötetekre sorozva)

A magyar korona országai. Magyarország, Fiume, Horváth- és Tótországok.

III. osztályzat. (Egy kötetben)

A megszállott tartományok területe

Befejező kötet.

A munkatársak nevei. A használt kútforrások. Kölcsönös egymásra hatása a monarchia egyes országrészeinek, közmivéledési és nemzetgazdasági tekintetben, kölcsönös kiegészítés, összekötő kapcsolatok, az uralkodóház, a hadsereg, a közös érdekek. Az osztrák-magyar monarchia hivatása befelé és kifelé, — világ helyzete.

A monarchia minden egyes országát lakó néptörzsek tárgyalatva lesznek a következő szempontokból: 1. Nyelvünk, annak a nyelvcsaládotban való helyzete, tájnyelvekre osztása. 2. Történelmük, korábbi lakóházuk, beköltözésük, az osztrák-magyar monarchiai államkötélkébe belépésük. 3. Tudományuk és művészetük; költészetük, nevezetesen népköltészetük, nemzeti zenéjük, kiváló építményeik. 4. Nemzeti sajtóságaik, néptünetek, nemzeti táncok, lakodalmi és temetkezési szertartásaik. 5. Népgazdaságuk: földmivéledésük, állattenyésztésük, vadászatok és halászatok, er-

dészetük, bányamivéledésük, kézmű- és gyáriparuk, háziiparuk és lakházaik szempontjából.

Ki e hatalmas tervet átgondolja és hozzá gondolja felséges királyunk azon kijelentését, melylyel ily mű létesítéséhez beegyezését megadta: „Ugy fogjatok hozzá, hogy ha elkezditek, be is fejezzétek”: lehetetlen, hogy ez irodalmi esemény mérve és jelentősége iránt kételyt tápláljon.

Minő jelentőséget tulajdoníthat ily tervezetnek egy tisztán irodalmi és társadalmi közlöny, milyen a miénk, mely a politikát programjából teljesen kizárta, feleljen meg e cikk egy pár sorban, távol minden oly tekintetől, mely a tervezet politikai irányára, célzatosságára vonatkozhatik.

Először is csak örömmel üdvözölhetjük a trónörökös azon felfogását, hogy a monarchia népeit szellemi egyéniségükben akarja megismertetni a külfölddel, mely vagy kétségbeesítő közönyvel viseltetett vagy ellogultsággal legjobb esetben, műkedvelői felszínességgel ismerte mindez ideig. Ily ismertetésnek a tulnyomóan monarchikus Európában sulya, ereje, hatása csak növekszik, ha egy leendő uralkodó fölénye lebeg a mű felett.

Az uralkodók, mint irodalmi Mecenások hatásáról, sokat lehet vitatkozni az újabb meg újabb politikai eszméramlatok által előidézett hangulat szerint, de tagadhatatlan, hogy nem egy nagyobb tudományos és irodalmi vállalat művészeti lendülete, sőt renaissance is az eszmény bódítóan lelkesítő hatása alatt epedt volna el az eszközöktől megfosztott Daedalusként a segélytelenség korlátai közt, ha szárnyat nem ad egy-egy finom izlésű Maccenas. Másfelől az is igaz, hogy a felpeszsdülő népszellem irodalma, költészete örökre feledhetetlen remekeket hozott létre. A francia „nagy” századdal az olasz köztársaságok monumentális építkezését lehet szembe állítani és Shakespeare emlékére senki követ nem dobhat, mert a Westminsterben királyok oldalán pihen. A költő király arany koronája most is ragyog örökké.

Benlé Augusztusnak szemére lobbantja, hogy nagy költőket kalitkába zárt és felelőssé teszi az utókor előtt.

A mi sajátos viszonyainkhoz képest a magyar nemzeti irodalom sok kitünő terméke a nyomást szenvedő nemzet szívéből felsajtott könyvekből eredt. A nép-szellem feket nem ismerő áradata

árad szét Petőfi költészetén. Oh, ez a láng: a nép genius lángja, mely erejét megdöbbentően érezeti azzal, ki fölidézni bátor, mint Madáchnál, a föld-szellem még Lucifert is megdöbbenti, mert mi elosztva hegyben, völgyben, a föld méhében, tüzeben, delejében vala: együttesen hat. Petőfi is egybegyűjti a nép-szellem kiáradó hevét, tüzét, erejét.

De ha lehet erről szó: egy monarchiában lehet-e egyebet, mint dícséretet mondani egy trónörökösre, ki népei szellemét ismerni és ismertetni akarja, ki a szegényes viszonyok által előidézt segélytelenségen fejedelmi áldozatkészséggel segíteni hajlandó?

I. Napoleon Afrikába vitte Franciaország kiváló festőit, tudósait; pedig Franciaországnak csak gyarmat-politikája vonta a figyelmet Algirra. De hát az európai művelt népekkel solidaritásba lépett magyar nemzet mivolta: faji, népi, szellemi jellegének minél hivebb feltüntetésére, európaszerte ismertetésére bőkezű pártfogását följajló trónörökös vállalata nem bír-e még nagyobb jelentőséggel reánk nézve, mint amaz Franciaországra?

Egy szó repült el tollunk hegyéről: minél „hivőbb” feltüntetésére, a mely a politikai sajtó részéről erős felszólalásra adott alkalmat.

A hűség helyett, mely egy tudományos mű feladata, az igazság helyett, mely a tudós ideálja, az adatok részrehajlatlan feldolgozása helyett, melyet a trónörökös vállalatának kell szolgálnia, ha irodalmi értékkel akar birni: politikai célok szolgálatát látják a létre jövő múben azok, kik Jókai politikai szereplésével ellentétes irányt követnek.

Mi ebben csak a tudományos cél elérésének, az igazság kifejezésének, a nemzeti fejlődés és történelem geniusa iránti honfui örök kötelezettség teljesítésének egyik leközendő akadályát látjuk. Jókai azt feleli ellenfeleinek: „Én is ott leszek.”

E kijelentés Magyarország jelenleg élő legnagyobb írója részéről egy szent ígéret, egy merészen oda dobott keztyű, melylyel sorompók közé lép. A keztyűt ismerjük Magyarország évszázas küzdelmeiből. A nemzeti becsület keztyűje az, mely meg-megszorítja az ellenség kezét, hogy ropogott bele. Az ígéret: az elnyomatás korából ismert „Új földes ur” írójának ígérete: sok változik, de az irodalmi lelkiismeret felől ne essünk kétségbe.

Ha Magyarország multját meghamisítják: állítsuk a magyar nép renegátjait a világ ítélőszéke: a történelem elé. De ne ítéljük el előre egy tulnyomóan föld- és néprajzi művet láttatlanul. A politikai háttért nem nyomozzuk, mert nem vagyunk politikai lap. Legkiválóbb írónknak bizalmat előlegezni egy mű irodalmi értéke tekintetében akkor, mikor a szükséges segélyforrások megnyitására a fejedelmi bőkezűség vállalkozik: csak nem igen nagy áldozat, melyet politikai hangulatunknak, meggyőződéseinknek és nézeteinknek teszünk? Mi ezt sem kívánjuk a politikai lapoktól, de van bátorságunk nyíltan kimondani, hogy a trónörökös gondolata fejedelmi gondolat, Jókai Mór vállalkozása irodalmi biztosíték. A többit megmutatja a jövő. Megérjük-e, nem tudjuk, de a millenium évfordulójára a mű teljes bevégzése nem volna méltatlan emléke e nagy napnak.

A nemzeti öntudat ébrentartása nemcsak vezércikknek dolga . . . csöndesebb lelkiismeret is van a tudomány buvárában. Ha ezt fölbátorítandja majd ama nagy mű történelmi és irodalmi része: hadd szóljon meg akkor. Meg is fog szólalni. Jókai ezt tudja és mi így értelmezzük emez emlékezetes szavait: „Én is ott leszek.“

HEGEDÜS ISTVÁN.

AZ UTOLSÓ BOBORI LEÁNY.

Irtta:

PETELEI ISTVÁN.

(Folytatás.)

Mosolyogva beszélt s vígan mutatott nagy kezével Dénesre, ki a Kemény Ilonaképe alatt nézte merőn, mint egy jelenést, az utolsó Bobori leányt.

Csete ur udvariasan és igen elegansul hajlongott, az arcán azonban kedvetlen árny szalad végig.

— Hadd mulassanak Nagysád. Én nem fél-

tem Csete Dénest. Hogy Nagysád emlékeztetni akar olyan dolgokra, a mit legjobb elfelejteni, azt — bocsánat — nem értem . . .

A nők lassanként kiszállingóztak a kertbe. Bobori Mimi megnézte merőn a házigazdát s — mert nem volt társa — oda szegődött a két leány mellé.

— Milyen szép itt — mondta Ágnes

Félhomály takarta a kertet s a faágakra agatott lámpák sugarai, mint annyi keskeny arany-szál hulltak a sötét gyepre s bokrokra. A nagy fák levelei között a tiszta kék ég látszott át s távol az erdős nagy hegy olyan volt, mint egy őrt álló óriás, melynek bozontos fejére száll megpiheneni a fáradt felhő.

— Most szép igazán — sohajtotta Dénes.

— Ki ápolja a virágokat?

— Megijodik minden, a merre járnak.

— Melyikünknek mondja? — kérdezte Klára nevetve.

— Édes Klára, kérlek.

— De Dénes unalmas.

— Az vagyok Ágnes?

— Ne kérdezze tőle. Ő nem mondja meg az igazat.

Dénes lehajolt egy virág után s a két leány sietve ment előre. Mikor felemelkedett, az apját látta maga előtt. Jártak fel s alá a vendégek a kert útján s azért halkán, de hevesen sugdosott az öreg Csete a fiának:

. . . — Conflictusunk volt a vén kisasszonnyal . . . egykor régen . . . hiszen tudod; azért orrol réám s azért akar veled megboszulni . . . Majd máskor mondom el . . . de eszköz akarsz lenni ellenem? Ki akar kaczagni téged, ha majd belebolondulsz a leányba s a leány is úgy akar . . . Kelepcze . . . nem látod. Ezért jött . . . Nem szegyenlenél játéka lenni egy Boborinak?

Both ur a kertre néző ajtónál állott.

— Hát nem jössz — kiáltotta — közénk is egy cseppet, Dénes öcsém. A te nevednapját üljük, vagy mi . . .

Az öreg Csete karonfogta a fiát és bevezette. Izsepi rákiáltott nagy vígan:

— Nótád van, öcsém Dini „Hóból van a Bobori, Csete, Dini kerüli . . .“ Én csináltam. Ígyunk egyet az ő egészségéért. Az ővéért Dini.

— Bomolj, öcsém, bomolj; jól teszed — mondta Both ur, a Dénes vállára ütve — arra való a Bobori, hogy szeressék.

Ott ültek a férfiak az asztalvügen. Csete ur oda vitte a fiát. Nehányan hevültek voltak a bortól és szemébe kaczagtak Dénesnek. „Fiatál a gyerek“ — hallszott.

Izsepi harsogott: „Neki cigány, recsegtesd a fadat. Szabad a mező. Kiröppent az asszonynépség.“

Benkő komor volt: sokat ivott és hallgatott. „Ebbe is beleütött a hóharmat — kiáltották. — Mid fáj magyar? . . .“

Az esperes sűrűn mondta a történeteit. Akadt hallgatója. Both ur pőfékelt a pipájából s jóakaró lenézéssel tekintett végig a társaságon.

A gyertyákat lekerítették az asztal végére egy csomóba s a Dénes kábult, zavart arcára rá esett a fény. A teremben máshol sötét volt. Poharat nyomtak a kezébe s Izsepi rikkantotta:

— Ne félj tőle, nem harap. Igyál, éljen ő . . .

Kaczagtak s ittak. Széket tettek Dénesnek s rá erőszakolták. A cigányt oda állította Izsepi a háta megé s aztán felkelt, átölelte a primást s fél kezét a füle mellé téve, mint egy tölcserít, kitörő jó kedvvel mondta:

— Huzzad ennek a bús nagysás urfinak az én nótámat, Czéczo! Szépen, Czéczo, urrá teszem a maradékodat is.

A levegő is mámoros volt a jó kedvétől. A gyertyák lángjai táncoltak s a levegőben vígan kergetőztek a füst-karikák.

— Igyál, Dinikém lelkem . . . Töltöttek s néhányan felfordították a poharat, mikor egy cseppig kiitták.

— Úgy, úgy Dinikém, apád fia vagy. Körömpróbáig iszol.

Benkő is megszólalt: „Mi a jelszó?“ de egyedül ivott. „Nem kocczintok mindenkivel“ — és haragosan nézett Dénesre.

TÁRCZA.

Adalékok Csokonai élete és jelleme ismeretéhez.

(JAKAB ELEK-től.)

I.

Csokonai élete legszebb korában halt el, akkor, mikor ismeretekkel teljesen felkészülve volt arra, hogy a magyar irodalmat nagyobb szerű alkotásokkal gazdagítsa; lyrai dolgozatai nevét már ismertté tették volt országszerte; szerette, tisztelte a nemzet, bámulták sokan s a legnagyobbakat talán várhatta tőle a tudós világ. S véletlen, váratlan hirtelen elhalt.

Halála okai még egészen nem ismeretesek, jellemének belső titkaiba sincs úgy beavatva egyik életírója is, mint az okokat és titkokat egyszerűen s egész természetesen fölfejtik barátainak közbiratokká most vált egyes levelei.

Én néhányból adalékat kivonatokat közlök a

nemes élet hivebb megismeréséhez s hozzájok némely észrevételeket is csatolok, érintve a jelen tanuságául s buzdítására a magyar írók és olvasó közönség között e század elején volt mostoha viszonyt.

Sándorffi, debreczeni orvos, Csokonai házi orvosa és barátja, 1804. máj. 26. írja: „hogy levelét tisztelettel s örömmel olvasta a közölt versekről mind mélyen járó gondolatját, mind róla érdeme felett való kedvező nyilatkozatát. Vajha — ugymond — a meggyengült, sőt szinte születésétől fogva gyenge machinájának is oly nagy volna ereje, mint a milyen nagy erőt mutatnak csak a szent és magosan röpkedő gondolatok az ő lelkében . . . Az egészség istene, Hygiáa, léptesse őt feljebb — kívánja szívéből — az egészség és betegeskedés közt levő közép fokról, melyen a mint írja, most áll, a legfelsőbb polczra elevatiora, csak hogy midőn feje tetejével érinti is a csillagokat. Horatius mellett, ne feledkezzék el igazán szerető hiv Eskulápjáról és barátjáról.“

Kovács József, nagy-körösi prédikátor azt írja róla 1805. október 28. édes anyjának: „hogy fia 1785. márcz. 17. ment az ő keze alá poézisre 125-öd magával, kik közt ötödik volt. Ő formálta legalább poézisre született nagy elméjét: ő fedte ki azt a benne lappangó tüzet, mely idővel oly gyönyörűen világolt magyar nemzetének. Mindjárt

észrevette geniejét, s a mint telt az év, mind inkább becsülte őt és dicsérte másoknak. Versei könnyen folyók, inkább természetesek, mint mesterségesek voltak. Különös természet volt benne. Erőltetni nem lehetett a tanulásra, mert gyenge volt s csak önként szeretett tenni mindent. Szabadságára hagyta: irjon vagy ne irjon, mikor tanuló társai irtak. Leczkék járásában is — bár ez szokatlan volt — szabadságot hagytam neki. Ezt úgy közlöttem, hogy reggel hat órakor levén az első leczke (mivel hétkor templomba kellett menniök), ha ő ki nem aludta magát, egész nap kedvetlen volt, tehát én magam engedtem, hogy a hat órai leczkére ne jöjjön fel. Ez azt tette vele, hogy azután pontosan feljött s egész nap vidám volt s eleven lélekkel, jó kedvvel irt és tanult. Emlékező és képzelő ereje meglepő volt. Mikor a latin költőkből egyes személyeket vele személyesíttem, egy ódából vagy pásztori költeményből, oly melancholiát s lelkének tárgyába oly belemélyedését vettem észre, hogy sokszor ha kérdeztem, szavam sem hallotta meg. Virgil Eneiséből ha Priamust vagy mikor Pyrhust adtam neki, oly hévvel adta elő s oly bámulatosan utánozta a nagy embereket, hogy mindenki bámulta. Disze volt osztályának s nekem gyönyörűségem.“ A derék tanár így végzi jellemzését: Sit cineri paxque quiesque suo = legyen porain béke és nyugalom. Megjegyzem, hogy ekkor Csokonai már nem élt s Kovács e levelet, ifjusága iránt kérdezősködő anyjának, ez alkalomból írta.

— Ne ügyelje, öcsém Dénes, féltékeny Benkő a kis fehérre — sugta bizalmasan a pap.

Both ur mosolygott. Oda telepedett Dénes mellé és halkán beszélt a fülébe:

— Mondj szépeket neki, öcsém. Arra való a! Csinos dereka van, mi? Kár neki . . . Hanem a néne! . . . Hallottál te a szovátai boszorkányhidről, a melyiken millió borotva tánczol ördögintólán . . . Olyan annak a nyelve. Gyilkos nyelve van, megöli, a kit közel ér. Hanem a húga isteni falat. Az isten is szeretőnek teremtette. Arra való a Bobori . . .

Ittak, Dénes is. Mikor egy kicsit elkomolyodott, csufolkodva kiáltott oda: „Eresszédet na ki, hiszen tön ül szegény. A fehér számár után fáj a foga. Nézd az arcát, nézd . . .“

Csengtek a poharak s a szegletekből mint-ha vízhang verte volna vissza a kurjongatásokat. Halkan dudorászott némelyik a cigányzenéhez; Benkő fűtyölt s rángatta a bajuszát.

A pesti gavallért, alig hogy bedugta fűrtöktől borított homlokát az ajtón, mindjárt megfogták.

— Bálinth Bálint, az ősi vér beh kialudt benned.

— De uraim.

— Eh, hát megvetsz minket, hát lenézel, he! Egy poharat sem kocczintsz velünk, he!

— Ne szorongassák a karomat, ne fogják. Hogyne innám.

Dénes mellé ült s halkán a fülébe sugta:

— Both Klára tudakozódik utánad. A tónál vannak.

— Ne sugdosd, he! Barátok között nincs titok — mondták mindenfelől.

Dénes felugrott. Belemarkolt a hajába. Úgy érezte, mintha köd ülne a fején, de benn az agyában vidám gondolatok kergették egymást.

— Hová megy az a gyerek, hadd látom — mormogta Benkő — hadd menjek utána.

— Hová magyar?

— Nézz a nyomukba Both bátyám, hová szaladnak.

Fedetlen fővel ment ki Dénes a kertbe. A nyírfák közül rá sütött a hold. Behunyta a szemét a fény elől s aztán nagyra nyitotta ki. „Látok-e én?” — kérdezte. A mogaró-bokor lugas ágaiba beleütődött. Vadul kapta meg a leveleket s mondta: „Megbolondultatok.” Mert futott, felpirult az arcza, úgy hogy kezét rátapasztotta s azt sugta: „Égek.”

Valami jutott az eszébe.

— Megálljunk — mondta. Nem megyek most. Nem állok így meg ő előtte, az ő szép, szép szemelőtt. Pedig nem ittam. Egy s két pohár az egész . . . Égek . . .

Viszont lekapta a kezét az arczáról, csuful kaczagott s szemé megvillant: „Hát ha Both bácsinak van igaza?”

Háta megett lépteket hallott; karjait előre nyújtotta és sietett a tó felé.

A víz ragyogott ott. A bákány fekete buzogányai dölingtek a sás között s a csónak ingott a benne ülők alatt. A nagy kutya csaholva futott Dénes elé s egy pár élénk női hang hallzott. Holdvilág a páston s virágillat a légben. Édes szendergés az őszi éj. Olyan derült, hogy átérzik rajta a hajnal, mely követni fogja. A sötét téli éjszaka a halál fekete palástjához hasonló, mely a mit betakar, örök álomra takarja.

És Bobori Ágnes állott ott és a fodrokat nézte, melyek a parthoz verődtek. Mintha a víz milliókba tört cseppjeiből volna az a leány is. Oh, milyen szép. Egy holdog lehellet, egy édes álm; nem is vér, nem is élet. Tündér látomány; halandó eszének megrontására lett csoda, egy semmi, egy sugár . . . Dénes előre nyújtott nyakkal nézte: „Vajjon lehell-e?”

Aztán felé futott. A kavicsok repültek lába nyomában be a tóba s a víz meg-megloccsant. Karját kiterjesztette s megállott a leány előtt.

— Oh, édes — szakadt ki belőle — megörülök utánad . . . s átkapta a Bobori Ágnes derekát, magához szoritotta, felemelte és a szemébe nézett.

— Gazember — csendült meg a Bobori Mi-

mi hangja, ki rácsapott Dénesre . . . Gyáva gaz faj, te . . . te . . .

Dénes leeresztette karjait s félre lépett. Ágnes eltakarta kezével arcát; alig állott a lábán.

Benkő is ott volt s vállan ragadta Dénest: „Te hitvány részeg kölyök; összemorzsoljalak?”

— Mit akartok urak — lépett közbe Both ur. Mi történt no? Benkő öcsém: ki házánál vagy, mi? Mire való a botrány na kisasszony, mire?

— Mire? — sikoltotta Mimi — s aztán mint-ha jobbat gondolt volna, elhallgatott. Maró gúnynyal, de halkán mondta: „Tudhattuk volna ezt . . . Ilyen nép ez, Ágnes! Ezek az urak, ezek a férfiak ilyenek. Tanulj, látod . . .“

A lárma előfutottak mindenfelől. A Pepe kisasszonyok kaczagtak, Pepe mama pedig azt mondta: „Várni lehetett a botrányt.” Both Klára elfordította a fejét.

Dénes hébegte: „Bocsánat.” Kábultsága elmult és mérhetetlen hitványnak érezte magát.

— Csend urak, csend, egy kis kellemetlenség . . . ne zajongjunk.

— Útat a hölgyeknek — mondta Benkő — félre előlem. Engedje meg Nagyságtok, hogy kísérőjük legyek . . .“

(Folytatása következik.)

JELENET

az „Éden” című verses regény harmadik énekéből.*

Oh, érdekes, de vad helyzet bizonynyal:
Tépett szív és közömbös társaság!
Midőn küzdünk a fellázadt kinokkal
S fénynyé hazudjuk lelkünk bánatát;
Győzzük kacajjal, hogy ha kell: bírtokkal
S könytünk árján mosoly csillan át;
Fejünket fenn hordozzuk, — ám titokban
Felszisszentünk, mert szívünk kinpádon van.

Igy volt Lothár is. Vidám az egész
Napon keresztül — kinokkal teli.

* E verses regény iránt kiváló érdeket költ az a pár részlet, mely idáig megjelent.

Vidám lelke utóbb örök buba merülését sok körülmény mutatja.

Magán jegyzései közt sok oly könyv van kedves olvasmánya gyanánt beigtatva, a mi bújának táplálékot adott. Egy könyvnek ezime ez: Original-briefe unglücklicher Menschen, als Beyträge zur Geschichte des menschlichen Elendes, des Freuden der Menschheit geweiht von dem Hofrath von Eckarthausen. München, 1789. 8-adrét.

Jelszava:

Jusqu' à quand grand Dieu!
Verrai je ma Patrie
D' une part éclairée, et del'
autre a brütie!

Coda de la Nature.

Szentgyörgyi József, a költő, Csokonai lelki barátja, midőn neki egy vele történt méltatlanságot felgerjelt indulattal tudtára adott, élete szerencsétlen folyama jelen kétségbeesett panaszbán ki-törve, 1803. nov. 30-án levelében így igyekezett őt lecsendesíteni: „Lelkem kedves barátom! Bánatod valóban méltó s bizalmas sértett szívemnek is vigasztalás és könnyebbülés. De mérsékeld magadat és azon légy, hogy a legtisztább indulat is ismerje meg a főkormányos iránt, az értelem iránt való Subordinatiót.”

Egy naplószerű levélke-gyűjteményben, de a melynek részeit mint rokon tárgyukat, innen-onnan szedtem össze, egyik levélkét saját kezével írva ez önmentsége áll:

„Valamint az alattomos emberektől életemben ritkán tudtam őrizkedni, a mi talán gyengeség: úgy a titkos és ál-úton járnai soha nem telt ki tőlem, nem is volt kívánságom. Ezt sokan balgatagságnak nevezhetik, de mégis édes megnyugvást érez lelkem abban, hogy örömmöm és szomorúságom, haragom és jó kedvem, tiszteletem és megvetésem, félelmem és reményem, barátomtól, ellenségemtől és a világ ismeretétől titokban nem tartatott. Más ezt sem cselekedné, vagy magát róla lebeszélteni engedné . . .“

Ritka érdekű az, a mint önmagát s helyzetét jellemzi Czindery grófnéhoz már a II-ik csomója ajánlásakor 1802. júliusban írt levelében:

„Nem alkalmatlankodnám — ugymond — a kinyomatásra való subsidiumért, inkább késleltetném munkám megjelenését, mintsem a szemérmes Muzsákat megpirító ezen lépést megtegyem. De az a rettenetes tűzveszedelem, mely a mult jun. 11-én Debreczenben 2000 házat s köztük az én Sans-soucimat is, hol a Muzsák karjai közt nyugodalmatlan magánosságban éltem, s izolálva a világtól érzésben és gondolkodásban, lappangottam, üszökké

és hamuvá tette, úgy, hogy már most nem hogy a nyomtatásra, de jó ha a ház felépítésére elegendő tehetséggel bírhatok. Nagyságod a Gratiák papnéja, mit mond maga az egyik Gratia: én poéta vagyok, ki a Gratiák oltárát virágokkal akarom hinteni. Nagyságod szinte az angyalokig érzékeny: én szerencsétlenségbe estem. Minek kezdjem hát el a könyörgést? Minek halmozom az indító okokat? Néma hallgatással ajánlom be Muzsámmal együtt magamat; kérem, legyen bizonyos érzékeny tiszteletéről egy oly természetű embernek, ki kételkedni tud is, ugyan szeret is, de csak azoknak, kikben elég érdemet lát — annyit, mint Nagyságodban, a kinek alázatos kézcsofolással maradok lekötözött szolgája . . .“

Később ugyanazon grófnét egy másik műve kiadása eszközzésére kérvén, levelét így folytatja: „Miatán hiába kergettem a szerencsét, mely szüntelen vagy került, vagy üldözött, haza jöttem s ott hagytam Csurgót (itt volt iskolatitkó egy évig) és hogy Poplicolasággal, melyről a világot még mind hiába próbáltam meggyőzni, legalább ott jelét hagyjam, még a fizetésem sem vettem el, tudván a Tractusnak tagadhatlan szegénységét. Ötven mért-földnyi útamnak neki indultam, nem hozván egyebet Somogyból annál a meglegedésemnél, hogy ha

(Madár, ki tövisok közt füttyörész
És szárnyait véresre verdesi)
A kapitány iránt szívélyes és
Wandához kedves. Könnyen jött neki,
Legalább színlég. Ilyen a világ!
Rózsák földik el a — tragédiát.

És jött az est, — a válás ideje.
Lothár felkészült könnyedén, vidáman,
A kapitánytól gyors búcsút veve
S ott hagyta közönyével a divánon;
Wandát künn kellett felkeresnie
A fák alatt, a kerti félhomályban,
A hol az sápadozva, kűzdve járt
S remegve várta hősünetet, Lothárt.

Nem kellett hosszan várakozni rá,
Ott termett az előtte hirtelen:
„Búcsuzni jöttem. Wanda — mormolá —
Napom letűnt és itt van éjjelem . . .“
Wanda csak nézte, szó nélkül, soká,
Azután felsóhajtott: „Istenem!“
— „Ne menj, tördelte később. oh ne még!“
S hév könyvek fátyolozták el szemét.

Lothár sötétben, szomorúan állt ott
S lelkével kétségek közé veszett;
Fájdalma szinte zajlott, szinte lángolt
S vívódó szíve némán vérezett;
Kéblében végtelen nyomorúságot,
Nevezhetetlen búkat érezett,
Majd megragadva Wanda két kezét —
Borultan és szilajon így beszélt:

„Oh Wanda, milyen édes volt melletted
E pillanatnyi boldog, tiszta béke!
Hittem, hogy ébred, átölel szerelmed
És álmainknak nem lesz soha vége;
Hittem, hogy szíved jege majd fölenged
Remegő lelkem égi melegére
S megosztva velem hűségét, hévét —
Örökre fentart és örökre véd.

Hiába már! E homlok jégmárványa,
E téveteg, e beborult szemek,
Szíved e vergődése, habozása,
Ajkad, mely zavart szavakat rebeg;
Oh egész lényed — küzdelemre válva —
Mind, mind a valót mondják: „Nem lehet.“
Bármint akarna megpihenni lelkem:
Te nem szeretsz, nem tudsz szeretni engem!

Hiába szökken égő köny szemedbe,
— Nyilván a leghűbb szájalom jele —
Tűz-eső, mérge az vérző sebemre
S csak bűm virágát harmatozza be;
Nem balszam, melyről, a mi fáj, hegedne,
De új, mélyebb kín jajdul föl vele —
Tengernyi kín, a gyász egy oceánja,
A hogy bal-orsomért hull könyed árja.

Eltűnik újra mindaz, a mi fény volt
S leszáll a csüggedt, bús homályu éj;
Alámerül, mi nyugalom, remény volt
S velük a szerelem, az üdv, a kéj;
Oh szíved, ez a sugaratlan égbolt
Nem biztat engem s tilt, hogy értem élj —
Könytid vannak sorsom megsiratnod
S megmentésemre nincs egy árva hangod!

Nincs, nincs! csupán e fényes szájalom.
De szíved büszkébb, hogy sem elfogadja.
Koldus vagyok, de tépő bánatom
A végtelent, mint istenség uralja
S bármily fekete éjszakába von:
Alamizsnádat nem kívánja, Wanda!
Nem, nem! Szájalmad soh' se kérem én:
Ezzel lennék csak igazán — szegény!

Nekem több kell, mint szájalom: szíved kell,
Egészen, tisztán, hűn, osztatlanul;
Az kell, hogy egygyé olvadjon szíveddel
Örökre, végkép, elválhatatlanul;
Az enyém együtt verjen a tieddel
És vérem hulljon, hogy ha vére hull —
Mindaz, mi ennél kevesebb: silányság,
Legyen a neve hűség vagy barátság!

Te nem szeretsz és ezzel vége van!
Megtörtént az, mitől előre féltem:
Egyedül vagyok, ismét csak magam,
Magam a sivatagban és az éjben,
Zordan, sötétben, hűn, boldogan,
Csak egy emlékekkel és ez veszteségem . . .
Oh, az édent, mit lelkem átölel:
Gyarló könytid árja mossa el!

Ne sirj! Ne lássam könyvedet hiába —
Mert értem hasztalanul omlik az.
Annak, ki végtelen gyászt hord magába:
Mások parányi bűja nem vigasz.
Értem ne hulljon arczod szép virága,
Se könyved. Szánva: másokat sirass!
Ily köny sokaknak lehet drága kincs,
Elöttem: csillogás! értelme nincs!

Nézd, ott remeg hajóm a partközében,
Meg-megtépdésve hűtlen horgonyát,
Mint óriás madár, ha szárnya rezzen
S ismét repülni, továtűnni vágy;
Előtte sivatag a végtelenben,
Örök viharok, rémes éjszakák,
Sebző nyilak, a miktől vére foly:
Nyugalom, béke, szeretet — sohol!

Nézd, ott remeg. É: vitorlája bomlik,
Sötét zászlója fennen lengedez.
Egy percz: s mint álom semmisségbe oszlik,
Mindannak, a mi történt vége lesz.
Úgy rémlik majd: az éj egy árnya volt itt,
Ki hajójával ismét ködbe vesz,
Egy phantom, világát keresve benned,
Egy bús szellem, kit könnyű lesz feledned!

S most ég veled! A csüggedt éjszakának
Halovány holdja fellegekbe száll,
A bú is két szívből és kiárad,
Első, utolsó fájó könyvre vál;
A szél csapkodja, tépi már a fákat
S hajóm a messze útra készen áll —
Hiába minden! Megkondul harangja:
Sorsom s itéleted zengése, Wanda!

ENDRÖDI SÁNDOR.

(Vége következik.)

KÉT FIU.

Elbeszélés.

Irta:

GABÁNYI.

(Folytatás)

Szünet. Mihály gazda egyet rántott a nadrágszíján s megint kérdé:
— A grófi udvarba beliferáltad azt a peres munkát, a kivel bolygattak?
— Be.
— Kifizetett a gróf?
— Ki.

Szünet. Mihály gazda belenézett a kútba s kiemelte a vedret a váluból, mely épen újjába akadt, s újból Gáborhoz fordult.

nem gyarapítottam is, legalább jobban elszéledni nem hagytam azt a felette szükséges iskolát, s a velem az előtt való esztendőben méltatlanul bánó Puplicummal a roszért jóval fizettem. Ezzel a magános örömmel indultam haza és még — két forinttal. Az ég megörzött, megsegített, haza jöttem csekély örökségembe, de a melyet megtanultam elég nek tartani. Itt a magánosságba eltemetve élek magamnak, hazámnak és az én szokott studiumaimnak, fordítván, olvasgatván, elmélkedvén. Az irigy fel nem talál ősi nádfedelem között, s a bigottnak sziszegései könyveim közé be nem hallszanak. Érzem, hogy ez ismeretlen csendességben lelkem is, mely a szerencse hányása közt törpévé lett, óriásodni kezd; látom, a nagy lelkek ujjal hívják magok felé s integetnek, hogy a plebeculus zavart sikoltásával ne gondoljak. Már most hiszem, hogy élek. Oh, Rousseau-nak boldogult lélekárnyéka, lehelj rám egyet a Montmorency sirnak lugasi közül vagy az Ermenonvillei sirnak hideg nyárfái mellől, hogy az igazság, a Gratiák s annak idejében az örök álom édesdeden szálljanak meg engemet homályos akáczfáim árnyékában . . .“

Még csak egy leveléből közlök némiéket, a mit Rhédey István kamarásnak irt, midőn neje emlékére irt s koporsója felett elmondott költeményéért

levél nélkül küldött 100 forint tiszteletdíját megköszönte.

„Sajnálva kellett akkoráig észrevennem — ugymond — hogy Nagyságod előtt kevesebbé ismerhettem meg természetemnek azt az egyik oldalát, a melyből kifejtette s elhihetette volna, a mit most mint nemes érzésű valóságos nagy ember előtt, én rejtek magánosságomban magamnak és a tudományoknak élő kicsiny, de szabad emberke, megmondani bátorkodom, t. i. hogy Nagyságodnak egy személyes vagy tisztje által írásban vagy élő szóval irántam kijelentett kegyes reflexióját 100 r. forintnál többre becsültem volna. Ezt a kevélyek kicsufolják, a Chremesek oktalanságnak, az irigyek képmutatásnak kiabálják. Itéljen ki-ki a maga kénye szerint, en a magamé mellett maradok. Vatis avarus . . . Haud facile est animus — ugymond Horatius. Ezt az ő axiomáját szintoly szentül tartom én, mint a másikat: Principibus placuisse viris haud ultima virtus.

Ez utóbbi maxima miatt el kelle tehát fogadnom (szándékom és akaratom ellen) a küldött 100 r. frtot, de csak úgy, mint 100 r. frtot! melynek pénzbeli folyamatján kívül semmi egyéb becső nincsen. Adójának sem szava, sem keze nem adták meg annak azt a valort, a mely oly nagyon

különbözik egy uzsorás és egy Poéta előtt, a börzén vagy a Parnasszuson!

Alázatosan köszönöm Nagyságodnak mint Versificator és mint a halotti pompára dolgozott egyéb kézmivesek. De meg kell jegyezmem, hogy én a versirást nem métier vagy Handwerk gyanánt üzöm. Kedvesebb lenne reám nézve, ha Nagyságod a megboldogult asszony kedves jószágai közül egyet kis Muzeum számára, melyet barátaim, jóltevőim és pártfogóim szívesességéből nyert emlékekből gyűjtök, küldeni sziveskednék . . . Ebből a nyilatkozásomból, a melyet csupán egy oly nemes gondolkozásu Méltósággal lehet és illik közlenem, a milyennek Nagyságodat ismerem, méltóztassék közelebből ismerni azt a Debreczeni embert, a kit önön polgártársai nem ismernek, a ki sok dolgot nem a fő és al Pöbel szemével néz, annak főkivánsága csak az, hogy mindennapi kenyere meg legyen, tudományos munkáit folytathassa s a maga csendességében meg ne háboritassék . . .“

— Beszélte a bíróval a legelő miatt?

— Beszéltem.

— Kiadják megint?

— Ki.

Szünet. Mihály gazda megcsóválta a fejét, meghuzogatta az orrát, kiverte a pipáját, s aztán kérdé:

— A házért lefizetted az assecuratiot?

— Lefizettem, apám uram.

Mihály gazda csipőre vágta mind a két kezét, megállt a fia előtt és ráförmedt:

— Hát akkor mi az isten csodája lett? Mi bajod van? . . .

Erre a kérdésre Gábor úgy megijedt, mint a gyermek, mikor szilvapoláson érik. Arcza elkomolyodott s lesütötte a szemét. Egy mély sóhaj volt az egész válasz apja kérdésére.

— Hát nem vagy te boldog, fiam? . . . szólta meg az öreg szomorú arccal, a szomorú fiú.

— Nem! — — —

Volt ebben a „nem“-ben valami lemondó, valami reménykedő, valami bús és mégis felette neveléses, a mit más talán észrevett volna, Mihály gazda azonban csak a szó értelmét fogta föl s ez rá nagyon lesújtólag hatott.

Az öreg fia vállára tette kezét s szigorú, mégis szeretetteljes hangon mondá:

— Néma gyerekek anyja sem érti szavát.

Mi bajod van, te vén gyerek?

Gábor fölvetette a fejét s tekintete véletlenül-e, akarattal-e? de éppen Keszi János uram újonnan zsendelyezett háza tetejére esett, melyre a fölkelő nap is most lövelte első sugarát, amott a kert végében.

Észrevette ezt Mihály gazda; megfordult és a nézése egy ösvényen futott a fiáéval. Egyszerre eszébe jutott az Örszebet asszony szava, hogy Gábor estenden kilopózik a kert alá s óra számra néz bele a nagy semmibe. — — — De hiszen nem semmi az, a mit ott néz!

— Ejnye te Gábor! . . . ejnye no! — szólott az öreg s oldalba bökte a fiát. Hát nem nőtt még be a te fejed lágya?

— Tudom is én! — viszonzá az együgyű mosolylyal.

— Hát ott van a te bajod? — az öreg ur a Kesziék háza tetejére mutatott.

— Tudom is én!

— Hát szereted a Keszi Juliskát?

— Azt csak én tudom, meg az isten!

— Hát a leány szeret-e?

— Azt az isten tudja, meg ő!

— Ugyan beszélj már magyarul!

— Hát szeretem no! Fél esztendeje már, hogy meg vagyok bolondulva.

— És nekem mért nem szóltál?

— Minek? Hogy összeszidjon apám uram?

— Már miért szidnálak össze?

— Azért, mert nem igen hiszem, hogy én a Julist elveszem.

— Miért nem?

— Mert Kesziéknek egy árva garasuk sincs. A tavalyi égés mindenüket megemésztette. A mi kis vagyonkaja maradt az öregnek, azt beleépítette a házba. Anyám asszony meg váltig hánytorgatja, hogy az is kösse fel magát, a ki Keszi Julist veszi feleségül egy grisli möring nélkül.

Mihály gazda tetőtől talpig mérte fiát a tekintetével, aztán megmarkolta a kezét s kérdé:

— Hát nyomorék vagy te, édes fiam?

Gábor reá bámult, nem érte a dolgot.

— A karod ép, a lábad ép s ha munka van, kenyér is van. Puczra pedig nem költünk!

Ezzel Mihály gazda bátat fordított a fiának és hagyta a faképnél, maga pedig beszólt a feleségének:

— Keféld ki az atilámat!

Az öreg asszony nagyot nézett.

— Minek? Hiszen ma nem megyünk templomba.

— Keféld ki az atilámat! — szólt Mihály gazda emellett hangon.

— Gombát ettél? — kérdé álmélkodva a hitelessé. Hová készülsz? Miben töröd megint a vén fejedet?

— Ténsasszony, kefélje ki az atilámat! — kiáltott Mihály gazda szigorúan s levette az almáriom tetejéről a szilvioriumos üveget és . . . kávézott.

II

Mig Gondos Mihály uram Keszi Jánoséknál járt kérőbe — mert mi türes-tagadás, biz oda indult az öreg — az alatt a nótáriusék sánta cselédje futva jött Gondos Mihályné asszonyomért, hogy tessék neki hamar benézni a jegyző urhoz, mert András urfítól levél érkezett.

Tudni való dolog ugyanis, hogy Örszebet asszony úgy egyezett meg a fiával, mikor az Pestre ment elfoglalni azt a nagy hivatalt, hogy ha valami bizalmas irni valója lesz, a mit nem szükség az öregnek az orrára kötni, hát majd a jegyzőhöz fogja czimezni levelét, a ki meg majd hírt ad róla az öreg asszonynak.

Kapott is már néhány ízben az anyóka ilyen módon levelet a kedves fiától s ott nyomban, a jegyzőnél meg is válaszolta s majd kicsattant a boldogságtól, valahányszor rá dictálhatta jegyző uramnak a levél borítékra, hogy: „Tekintetes Gondos Endre, magyar királyi pénzügyigazgatási szám-tiszt urnak. Budapesten.“

Örszebet asszony heburkolódzott egy nagy kendőbe s átczammogott a nótáriushoz.

Csakugyan várta egy levél András fiától, mely így hangzott:

„Kedves anyám!

Ne vegye rossz néven, hogy oly rég nem irtam, de higgye meg, rendkívül el vagyok foglalva. Reggeltől estig a hivatalban dolgozom, sőt néha még éjjel is. Aztán a borzasztó anyagi gondok úgy rá nehezédnek a lelkekre, hogy elmegy a kedvem még az élettől is. Mert nem kicsiny dolog az — kedves anyám — egy magam fajta embernek ebben a nagy városban megélni, évi 500 forint fizetésből. Engem nem neveltek közönséges parasztnak, kinek semmi vágya valami nemesebb élvezetre, semmi óhaja valami magasabb polcot elérni és a ki boldognak érzi magát, ha vasárnap este, a hozzá hasonló körében megihatik egy pohár bort s hétfőn aztán megint beleáll a Taposó-malomba, hogy vonszolja az igát a jövő vasárnapig minden lelkesedés nélkül. Ellenkezőleg. Már társadalmi helyzetem is megkívánja, hogy megjelenjek bizonyos körökben, részt vegyek társaságokban, mely magasabb rangu egyénekből áll. Csakhogy ez a részvétel oly költségekkel jár, miket nem tudok elviselni. Ha kivonom magamat alóla — rossz, mert soha sem fogok előmenetelt tehetni; ha részt veszek benne — az is rossz, mert adósságba verem magamat s gondok terhét veszem a nyakamba.

Éppen most vagyok nagy zavarban s ez az oka, hogy kedves anyámnak írok, tanácsot és segítséget kérve.

Jövő hónap elején ugyanis főnököm és még néhány magasrangú egyéniség, nagyszerű és zártkörű táncszüveget rendez a Margit szigeten, mely-

re engem is meghívtak. Ez nagy szerencse rám nézve, különösen, mert a főnököm két szép leánya is ott lesz, én pedig — már csak megfogom kedves anyámnak — az egyikbe kimondhatatlanul szerelmes vagyok. Oh, ha én Clarisset egykor nőül vehetném!!! — — — Mily boldog, mily gazdag lennék s mily nagy hivatalba juthatnék az apósom pártfogásával!!

De képzelje, kedves anyám: nincs fekete bálí öltönyöm s annak megszerzése sok pénzbe kerül; majdnem 100 forint kell rá! Aztán valami bokrétát is kellene rendelnem Clarisse számára.

Azért ezerszer csókolom kezeit kedves anyámnak és alázatosan kérem: ha vagy 150 forintot kerithetne számomra és mentől előbb elküldené — a legboldogabb halandóvá tenne.

Oh! hogy visszafizetném én azt egykor édes anyámnak százszorosan!! — — —

Apám hogy van? Ne szóljon neki semmit erről a levélről; ő nem értene meg engem.

Gondolja meg édes anyám, hogy fia jövője függ attól a néhány forinttól!

Kezeit csókolja számtalanszor és öleli gyermek szeretettel:

Endre.“

(Folytatása következik.)

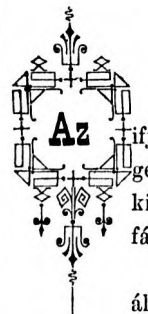
SZINTE FELÁLDOZTÁK!

Angolból.

SÁMI LÁSZLÓNÉ.

V.

(Folytatás.)

Az ifju még egy szomorú, de véghetetlen gyöngéd tekintetet vetett a leányra, a mint az, kis kezeivel elfedve arcát, szenvedélyes fájdalommal vetette le magát a pamlagra. Alwyn nem bírta megérteni az izgatott állapotot s szomorúan távozott a szobából.

Klára rögtön felállott s a tükör elébe ment. Arcza fehér volt s szeméi szokatlan fényvel ragyogtak, talán a szintelen arcz okozta ez ellentétet; szétbomlott sötét haja arcát vette körül, soványságát s kimerültségét ez által még jobban feltüntetve.

— Azt mondá Alwyn, hogy ő szép, gondolá; e csuf halvány arczban bizonynyal nem talál vetélytársra; s hideg mosolylyal fordult el öltözködő asztaltól s csemetett.

Szobaleányát mostohája választotta, s nem volt Klárának kedvence. Klára rendesen megengedte, hogy a leány úgy öltöztessen, a hogy neki tetszik, s ruhás szekrénye még eddig nem volt oly bőven ellátva, hogy az öltözék kiválasztása hosszas megfontolást vagy válogatást tett volna szükségessé. De Klára most eltért a régi szokásától. Meg akarta Alwynnak mutatni, hogy ő sem olyan egészen megvetendő. Ha szépségét nem, legalább kifogástalan izlését akarja megmutatni s nem engedni, hogy csufondáros mostohatestvére és kegyetlen gyámanya lehangolt kedélyét vagy kisérteties halványságát észrevegyék, vagy mélységes fájdalmát gyarapítsák.

Egy csipkével diszitett fekete selyem ruhát választott s az Alwyn által hozott fülbevalókat és nagy gyöngy mellűt tette fel. Haja ki volt simítva az arczából s a fülei mögött fölrakva, de a dús fonadékok mellett apró fényes fűrtöcskők szabadultak ki. Arcza még mindig halvány volt, de az izléssel választott egyszerű ruha igen jó összhangzásban volt az ő értelmes, komoly, de még mindig gyermekes arczával. A

szemeiből sugárzó tűz, az ifjúság élénksége, ragyogása, s az ajkak mozgékonyasága eltűnt, de helyüket finom izlés, komoly megfontoltság s értelem foglalta el.

Klára lement az előszobába. Eleonora gazdag rózsaszín selyem ruhába volt öltözve, karjain s nyakán fehér gyöngyör csillogott, s a szalonba menve megelözte Klárát. Klára kissé visszahúzódott s figyelemmel nézte a szép leányt. Alwyn már a szalonban volt, s egy idegen urral élénken beszélgetett, de midőn a selyem ruha suhogását hallotta, rögtön megfordult s szívélyesen kérdezősködött Eleonorától, hogy kinyugodta-e már a reggeli lovaglás fáradságait?

Klára csendesen lopódzott a terembe, s az idegen vendéget oly meleg érdeklődéssel nézte, a minnek csak az Alwynnal való barátsága lehetett a kulcsa.

A vendég valamivel idősebb lehetett Alwynnál, tekintete s modora: komoly, nyugodt s majdnem hideg volt. Arczát nem lehetett szépnak mondani. Vonásai kimerülteknek látszottak, s a mélyen beesett szemek gondteljes, sőt majdnem aggályos kifejezése, a fizikai szépséggel bajosan volt megegyeztethető. És Klára mégis egy a szépségénél sokkal hatalmasabb erő által vonzódtatott hozzája. A szabálytalan és éles vonásokban ösztönszerűleg s rögtön felismerte az ifju szép tulajdonságait: a nemes lelket, a jó szívet, a hatalmas értelmet, s a kötelességeinek szánt komoly életet.

S a mint az idegen tekintete az erős érdeklődés kifejezésével megnyugodott rajta, Klára nem jött zavarba, s nem húzódtatott tőle vissza, mintha egy más, egészen idegen ember nézett volna reá.

Az Alwyn tekintete kisérni látszott barátja szeméit. Gyorsan lépett Klára elébe s bemutatatta barátját „Doctor Fairfax — mondá — annak a kisasszonynak a testvére, a ki Indiában életemet megmentette.“ Őtet pedig így mutatta be: „Nugente Klára kisasszony, gyermekkori játszótársam s szeretett fogadott testvérem.“

A következő pillanatban az ebédhez csengettek, s Klárát doctor Fairfax vezette be a terembe, Alwyn Eleonorával ment, Nugente asszonyt pedig a családnak egy barátja, ki szintén meg volt hívva, kísértte.

Ebéd alatt Klára az Alwyn és Eleonora modorát vizsgálta. Úgy tetszett, mintha igen jó egyetértésben volnának.

Rólok saját kíséretére nézett. Vajjon hogy veszi Doctor Fairfax húgának mellőztetését, ha bár ideiglenesen is, egy szép leány által a milyen Eleonora? De az orvos arczán a megbotránkozás legkisebb nyoma sem látszott; ő a Klára kiösmérésében látszott mulatságot és örömet találni. Ösztönszerűleg sejteni látszott, hogy Klára szereti a könyveket, s nemsokára oly élénk és érdekes társalgásba elegyedett vele, hogy Klára egy időre teljesen megfeledkezett fájdmáról s olyan fesztellenül, barátságosan s vidámon csevegett, a hogy maga is alig hitte, hogy idegennel valaha tehesse.

Alwyn nem nézett Klára felé s egy szót sem intézett a fiatal leányhoz, valóban úgy látszott, mintha a doctor Fairfaxal folytatott beszélgetése legkevésbé sem érdekelné. De a dessert alatt egy csekély körülmény megváltoztatta a Klára véleményét, Klára egy könyvről beszélt az orvossal, egy pillanatig gondolkodott, mert nem jutott rögtön eszébe a könyv címe. Ekkor Alwyn feléje fordult s megmondta.

— Klára — mondá mosolyogva — még nem hallottalak ilyen élénken beszélgetni; Fairfax, neked bizonyosan sikerült egy titkos rugót érinteni.

Ez a szó szerencsétlenül volt választva, mert Klárának eszébe juttatta a délutáni eseményt s a leány önkénytelenül megrázkódott, mintha hideg borzongás futotta volna át egész valóját s arczkifejezése is megváltozott.

Dr. Fairfax mindent észrevett s megjegyezt ma-

gának s a következő pillanatban az asztalon keresztül egy kérdést intézett Eleonorához egy új opera felett, melynek egyes részét ebéd előtt a zongorán látta volt.

— Ah, az nagyon szomorú — mondá Eleonora meggondolatlanul; azt hallom, hogy szerzője megőrült.

A Klára testét ismét hideg borzongás futotta át. — Le Grande kisasszony, hogy történt az? — kérde Alwyn; volt valami különös oka a szerencsétlenségnek?

— A tehetséges ifju tuleröltette magát a munkával, vagy valami hirtelen jött csalódás zavarta meg agyát — jegyzé meg Norman ur, a harmadik vendég.

Alwyn az idegen felé fordult s Klára úgy gondoló, hogy egy figyelmeztető, majdnem intó tekintetet vetett reá, mit Norman ur alig érthetett meg, de a mi mégis rögtön elhallgattatta.

(Folytatása következik.)

RELIQUIÁK.

Gróf Kemény József levelei Nagy-Ajtai Kovács Istvánhoz.

Nemzeti irodalmunk ébredésének idejétől alig választ el még egy néhány év s mégis oly rendkívüli nagy a különbség az irodalmi termékek előállítására és közrebecsítésére mostani és akkori körülményei között, hogy alig lehetne megmérlegelni azt. Különösen a történelmi irodalom eredeti és hiteles okmányai nagybárra ismeretlenek és hozzáférhetetlenek voltak akkor. A mi kis Erdélyünk történelmére nézve Jgróf Kemény József és Nagy-Ajtai Kovács István nagy érdemeket szereztek meg „Erdélyország történelmi tára“ néhány kötetének kiadásával, ámbár az akkori censurái viszonyok nehéz akadályokat gördítettek hazafias munkájok elébe s kétségen kívül megfosztották irodalmunkat több hasznos műtől. Azonban azt hisszük, hogy az a mit kiadhattak, éppen úgy mint nemes honfiai buzgóságuk s különösen a gróf Kemény József részéről történt sok anyagi áldozat mind oly tényezők voltak mind e jeleseink életében, mind Erdély irodalmi életének ama szakaszában, hogy az „Élet és Irodalom“ olvasó közönségének, valamint a történelem buvárainak is szolgálatot teszünk, ha közre adjuk a nevezetesebbeket, azokból a levelekből, a melyeket gróf Kemény József Kovács Istvának a történelmi tár 1, 2 és 3-ik kötetének a kiadása alkalmából írt, a melyek a kolozsvári unitárius főiskolai könyvtár birtokában vannak.

I.)*

NB. Ennek borostyán koszorúnak kéne lenni, de a pictura gyenge — de semmit se teszen, mert azért mégis „Semper honos laudesque meae manebunt.“

Édes kedves Kovács ur!

Tárunk számára a leveleket még mind le nem irhattam, de miért? mert egy nagy ritkaság után futottam, utaztam, fázodtam, intrigáltam, maliciosuskodtam, hazudtam is egy csomot, végre fizettem és Istennek legyen hála, már most nyugodtan vagyok, mert enyim az a nagy ritkaság. De hát mi az? imé küldöm az Urnak az Approbatának eredeti pecsétetes autenticumát, már most én ülök a kakas ülőre és kérdezem nagy büszkén barátom Uramtól: hát e nem elég nagy ritkaság-e? hát e nem rarissississimum-e a ki ezt nem hiszi, a még a legnagyobb fülü számárnál is szamarabb. De haj! sok málicziámba és izatságomba is került, mig azt körmeimhez kaphat-

*) Eredetije az Unitár. Főiskola könyvtárában Kolozsvárt a néhai Nagy-Ajtai Kovács István kézirati gyűjteményében.

tam, bizony jocsán is fizettem érette, de pénzemet nem sajnálom, mert ugyan acquiráltam is vele oly dolgot, melynek párját szeretném tudni, hol lehessen megkapni. Ezen könyvem, kérem barátom Uramat, hordozza mindenütt magával, mutassa minden embernek (főképpen Gébbel Barátomnak, Farkas Sándor Urnak és Professor Sebestyén Urnak) de markából ki ne adja, inkább háljon is vele, mert az ám Erdélyre nézve a ritkaságok ritkasága, a ki ezt el nem hiszi, azzal ne is beszéljen az Ur, legfelyebb annyit modhat aéki, hogy „hunczfut gaz ember.“

Már most csak lesbe állok a Compilata eredeti pecsétetes autenticuma után is, a mint hallom, megvolna Háromszéken, egy oda való Urnál és küldöttem is már utánna vizsláimat s ha igaz s ha másképpen meg nem kaphatom inkább ellopom s azután felakasztatom magamat, ámbár az ilyen lopás nem is vétek, tudniillik, ha én lopok, de ha valaki más lop meg engemet ilyen ritkaságokban, az nyársolni való lator.

Megvallom, bolond vak szerencsém vagyok az ilyen ritkaságok megkerítésében, alig tudám meg ezen pecsétetes Approbatának hollétét (pedig bizony jó messze vala) s mégis 9 nap mulva markomba is kerüle, egy lovam e miatt döglő félben is vagyok, más kettő pedig catharust (vulgo kehét) kapott tőle, „tanta moliserat Romanam condere gentem.“

Tárunk számára való leveleket a jövő hét elején beküldöm, egyébaránt Barátom uram ne zsimbeljen reám netaláni restségemért, mert a szerzett Approbatával ugy bédugom száját, hogy azt se fogja tudni vagyon-e torka, vagy sem?

Egyébaránt Isten velünk jó Barátom ez új esztendőben is.

Kemény József.

Gerend Jan. 3. 1839.

Kedves Kovács ur!

Püspökünk öö Excellenciája Munkánkat (reá tévén az admittitur ad Typum) vissza küldé, nincsen tehát már egyéb hátra, hanem hogy Sajtó alá bocsássuk, meglévén pedig az Ur általam ez iránt hatalmasva a köztünk megállítatott feltételek alatt a Munkát ált' lehet adni a Nyomtatónak.

A Püspök öö Excellenciája Székely Elek Ur' vélekedését magánál vissza tartotta, Méltóságos Prepost Tamási Ur, a ki Fejérvárott Munkánkat elolvasta, csak annyit jegyzett meg, hogy talám jó volna a czimlapról ezen szót: „Historiája“ merőben magyarul kitenni, p. o. e képpen: „Erdély-Ország történelmi Tára“ vagy: „Erdélyi történetek Tára“ ezen czimnek megigazítását vagy meghagyását egészen az Urra bizom. — Végre az is megjegyeztetik, hogy a 43-dik és 63-ik lapon a sok „nak,-nek“-et jó volna elhagyni és ez vélekedésem szerint igen helyes megjegyzés.

Imé tehát valahára elkészült már a Munkánk és csak még a nyomtatás, a melyhez töstént hozzá lehet fogni, vagyon hátra és Május végén ki nyomtatva is lehet, ne várokozzék tehát a Ur többé reám, hanem meglévén általam merőben hatalmasva tegye meg nevében is a Nyomtatóval az alkut, ha ezt Kolozsvárt meg nem ejthetné, írja meg azt nekem mentől elébb, hogy Munkánkat azon esethen Pestre Fejér György Urnak küldhessem és azt ott nyomtatthassam ki, rövid már az idő s a Diaeta előttünk áll, ennél fogva a dolog már további késedelmet nem szenvedhet.

Én még az Ország gyűlése előtt bérándulok Kolozsvárra, de mikor? azt még elnem határozhatom, addig is pedig van gondom hogy a II-ik kötetre való darabokat szerezhessék, maradván

igaz barátja
Kemény József.

Gerend Mart. 28. 1837.

Közli: BOROS GYÖRGY.

PESTI POSTA.

I.

Budapest, ápril 1.

edves barátom! Mintha valami jó emberem nagyon megbántott, de rögtön rá ki is engesztelt volna, -- mintha testemet valami ócska kabátként levetkőztem volna a lelkemről, s hatalmasan kiporozva, rázva, kefélve,

most az egy fogason lógna, mely fogas véletlenül én vagyok s a lelkem egy egészen más világban kalandoznék, úgy érzem magamat. Mintha én valaki más volnék, a kit régen ismertem, de kiről az élet zajában egészen megfeledkeztem s ki az alatt egész valójában megváltozott, s kivel most véletlenül találkozom itt a kerepesi úton, a mint felém nyújtja kezét, megszólít, üdvözöl, igyekszik a mulat feleleveníteni előttem, beszél gyermekéveink édes örömeiről, kamasz csinjainkról, régi barátkozásokról, kérde: jut-e még eszembe, mikor itt, meg itt voltunk? -- ebben a házban laktunk? -- amott sokat szenvedtünk, -- emitt boldog napjaink voltak, -- „hát Péter még él?“ „Pál régen meghalt!“ „X. nem vitte semmire“, „Y-ból nagy ember lett“ stb. stb. Ilyen badar dolgokat beszél nekem ez az ismeretlen valaki s én szájátva hallgatom, mert az egész úgy tűnik föl előttem, mint egy zavaros álom, s eszméim és gondolataim -- mint vihar után a tépelt, foszlányos felhő rongyok -- kergetik egymást a nagy semmiben; -- -- bámulok, álmélkodom s csak későre veszem észre, hogy ez a másik ismeretlen egyéniség én magam vagyok; idegenek közt idegen, pedig egykor nagyon is hon voltam közöttük; gyermek és növendék éveim tanyája ez, haza jöttem s ime még sem mondhatom, hogy megyek haza. Fonák, kiforgatott, nevetséges és mégis szomorú állapot!

„Czigány“-ban kérde a vén Zsiga dáde Márton gazdától, ki őt egy fontos szolgálatra akarja fölbérelni: „Mit ad kend?“ Márton azt feleli: „Mindent, Zsiga te, mindent!“ „Üm -- szól amaz -- minden az semmi! Adjon ked egy malacot, ha csak akkora lesz is, mint az öklöm la! . . .“ s a vén czigánynak igaza van. Tudja kedves barátom, mért hozom ezt fel? Mondják: „Művész hazája széles e világ . . .“ tartásatok meg az egész világot s adjatok helyette egy kunyhót, hol lehajthatom a fejemet, hol megpihenhetek, hol azok vesznek körül, kiket szeretek s kik engem szeretnek, s melyről elmondhatom: haza jöttem!

No de ne érzékenykedjünk, különben is akadáhat valaki, a ki engem Kolozsvártt ismert s a ki most így szól: „Mit sopánkodol? hiszen te nem vagy művész! . . .“ igaza van s ez vigasztal némiképp édes-keserves állapotomban.

Megigérttem önnek, hogy irni fogok mindenféle érdekes dologról, eseményről. A mit eddig irtam, az ugyan nem érdekel senkit, -- oh, bár engem sem érdekelne!

Ha ezt a szót: „bábéli“ elfogadjuk jelzőnek, úgy azt mondom, hogy a legbábelibb rendtelenségben vagyok, s ez így fog tartani egy hónapig, mikor ugyanis beköltözködhetem csinos és kényelmes lakásomra. Sok van itt körülöttem, a mi kedves Kolozsváromra emlékeztet. Jobb oldali tisztelt szomszédom kolozsvári ember, kinek kedves kutyácskája nagyon kedvesen ugat . . . bizony isten nem veszem rossz néven! . . . kolozsvári kutya . . . még jól esik. Nem így áll a dolog bal oldali szomszédommal, zongorázik!!! Épen mint Kolozs-

vártt, hol félesztendeig -- egész áldott nap -- verte a szomszédom ezt az egyetlen nótát:

„Árva csalány nőtt az udvaromban,
Be szép legény van a szomszédomban . . .“

szívesen elengedtem volna neki ezt a bókot is, a nótát is, őt magát is.

Mióta magam is ez átok sulya alatt görnyedek, sokat gondolkoztam korunk zongora mániája felett, mert mánia ez már, kórság, mely ragad egyik családról a másikra, beteggé teszi a leányt és megöli benne a jó feleséget. Szilárd meggyőződésem, hogy ha kevesebb volna a klavir, kevesebb volna a hoppon maradt vén leány. Különböztet erre a themára még vissza fogok térni, adandó alkalommal, egyelőre nem akarom magamra haragítani Kolozsvár szépeit, kiknek még zongorázó ujjacskáik hegyét is csókolom a távolból!

Nagyon szerettem volna megnézni az ötvös-mű kiállítását, de még nem néztem meg; a tavaszi kép-kiállítását is szerettem volna megnézni, de még azt sem néztem meg, holnap azonban valamelyiknek „végére járok“ s majd jövő alkalommal elmondom, hogy mit láttam.

A nemzeti színházban „Kendi Margit“ járja, nagy hatással, nagy dicsőséggel. Egyik feivonása Kolozsvár piacán játszik, a főtéren, s mikor megláttam a templomunkat, meg a lábas házat, (nem a mostani gerendákat, de a régi épületet) meg a hajdani Báthory házat, el kezdett a szívem verni, verni, sebesen, sebesebben, mint a hogy ez a zongorázó kisasszony veri itt a szomszédomban, ki nagy oka lesz annak, ha a leveleim mind ilyen zavarosak lesznek, mint ez a mostani. Ugyan írjon neki a szerkesztő úr pár sort! . . . Tanácsolja neki, hogy inkább fujjon klarinétot.

Politikáról most nem irok, még pedig azért, mert először: annak legérdekesebb themája nagyon csiklandós, másodszer: mert stilettem nincs, a botjaim még a láda fenekén vannak, pofont nem szeretnék se adni, se kapni, duellumot pedig nem vivok senki asszonyfiával; már pedig a ki mindezek hijjával politikáról beszél, az csak azt bizonyítja, hogy nem bir semmi politikával.

Ma egy furcsa dolgot tapasztaltam, mely meggyőzött arról, hogy mi is tudjuk ám mi az a: reklam!

A „Harisch bazár“-on mentem át reggel. Csecsemő sirás reszketetett meg az egész épületet. Honnan ez? Gondolám magamban, midőn egy afféle mű-kosárkötő bolt előtt elhaladva látom, hogy az üzlet ajtajában, az udvaron, egy toló bölcsőben fekszik az ifjú hazafi, vagy honhölgy éktelenül orditva, feje fölött pedig a kosárkötő legény kalapál, a bölcső ernyőjén igazgatva valamit. Tömeges ember állta körül, nézte a gyermeket s a kosarat, én pedig elgondoltam, hogy miféle ügyetlenség már ez olyan helyen reperáltatni a bölcsőt, hol óránként száz meg száz ember fordul meg. Délután ismét keresztül mentem a Harisch bazáron . . . megint gyermeksirás . . . de nem a reggeli, annál valamivel vastagabb. Oda érve, a reggeli jelenet tárult szemem elé, de a gyermek más volt. Este aztán csupa kívánságból mentem oda, s ime már messziről czérna vékonyságú gyermekhang üt meg hallérzékeimet, s valóban a bölcsőt most megint egy más csemete töltötte be, igénytelen kis testével.

Ugy hiszem ehhez nem kell valami részletes commentár? A gyermeksirást is jövedelemforrásává lehet tenni, csak ész kell hozzá. A Harisch bazáron átsétáló apák és anyák közül hányan vesznek bölcsőt azon kereskedésből, mely ilyen -- a szó szoros értelmében zajos reklam-dolgozik!!

Csak azt szeretném tudni, a rebachot a mák, a dadák, vagy maguk a kis svindlerék zsebelik-e be?

Nem tudok többet irni édes barátom, a bájos (?) szomszéd nagyon veri a klavirt; holnap fölmondom a lakást és jövő hétre rendesebb levelet ígérek. Addig is és azontúl üdvözölöm a kolozsváriakat, önnek pedig maradok tisztelő hive:

GABÁNY.

TAVASZ A VIGADÓBAN.

Oda kinn fú a szél s hóhé hely szállong. A vadgesztenye ágvégein gubbasztanak a kifakadásra kész rügyek s tűnődnek: mi bolond dolog ez? tavasz-e ez?

Előttem egy hervadó csokor. Van benne egy megsápadt, megránczosodott szirmu jáczint, néhány kényszeredett hamvaskék ibolya, egy fonnyadt camelia bimbó. A három napos virágvásáron vettem a vigadóban. Nézem -- a tűz ég ugyan a kemenczében -- és állítom; itt a tavasz.

Csak hogy nem kinn, hanem a vigadóban a tavasz. Telt a terem nyílt virággal, zöld-lomblal s friss illatu levegővel, milyen eső után érzik egy virágos kertben.

A nők gyűjtötték össze oda.

Örökös joga a nőnek, hogy tavaszt fakaszt. Üres szívben, szükölködő hajlékában. Ezuttal egy vén, vén, csuf, komoly házban: a vigadóban, a hol én máskor mindig úgy éreztem magam, mintha az indiai barlanglakók valamelyik palotájába kerültem volna.

No, kivált bál alkalmával, mikor a közönség szebbik fele úgy is kissé fogyatékos a ruházkozásban.

Milyen szép volt most ez a szörnyű ház! Csak volt, mert csupán három napig tartották ott azokat a szép virágokat. Kedden, szerdán és csütörtökön. A falai is mintha megifjodtak volna a sok fenyő-lomtól, a pompás uras kaméliáktól, a polgári ablakkal megelégedő cinerariától, a bársonyos árvácskáktól, a mutatós, kaczer azaleaktól, s mindenféle furcsa és hatalmas, ernyős és leveles diszvirágoktól.

Hanem afféle régi virágok, a milyent látott rég-rég a magyar ember abban, a kit szeretett: olyanok nem voltak. Azt mondják, hogy a mostaniak szebbek, diszesebbek. Elhiszem én. De vagy nem tudjuk úgy szeretni őket, mint a régiek az övéiket, vagy az emberek szive állott abban a kevésbé diszes világban közelebb a tiszta virághoz, mint most.

Mert akkor viola, rezeda, rozmalint, drága majorán, tuba-rózsa volt a neve annak a tündérnek, kinek szeme sugarától felpattant a fiatal ember szívét záró burok. Milyen régi virágok! Bizony egyet sem láttam a növényeti virágvásáron. Pedig hát szeretni nem feledett el a fiatalság!

Mert a ki elfeledte -- eszébe juttatták e héten a Vigadóban. Mennyi szép leány sürgött a virágok körül. Leányok kinálták, árulták a csokrokat s a cserepes virágokat. Nem merek irni róluk. Mert elfelejték a virágokról szólni, ha beszélni kezdek a kolozsvári leányokról.

Sőt, hogy minél inkább megóvhassam magam a kisértéstől, mindjárt egy bajuszos férfit említek meg, Sweinitz Gyula grófot, a kié a kezdeményezés érdeme. Hogy aztán a virágvásár szépen sikerült, az természetesen a nők műve, kik a gróffal együtt annyi kitarással, türelemmel, ügyességgel és józálással -- a mennyi csak a nők sajátja, fáradtak az érdekében.

A három napon át a Vigadó volt a központja Kolozsvárnak. Általános érdekltség kelt a vásár iránt. Nagy közönség látogatta állandóan, mely szívesen adózott. Nem is lehetett másképp. Szép leány kért, hogy enyhíthessen a nyomoron. Milyen erős okok arra, hogy elfelejtsünk minden takarékosági theoriát?

Délutánonként hangversenyek is voltak. A legkiválóbb erők működtek, kiket hallani igazi élvezet. S néhány olyan komoly műbecsessel bíró szerzeményt is hallottunk, mely számot tenne a legszigorubb igényű hangversenyen is.

S végezhetném is már e „vásári jelentést.“ Csak egy nagy mondat kellene még ide, melyben mindaza magasztaló szó benne legyen a nőgyelre, a mit egy rézpennából ki lehet írni. De szükségét érzem, hogy még két dolgot elmondjak:

Egyik egy kérdés.

Milyen virágvásárt lehetett volna rendezni ilyen kora tavasszal Kolozsvártt ezelőtt csak másfél évtizeddel? Akkor, mikor nálunk még nem gyakorolták az emberek azt a tudományt, hogy meglopják a napsugarat s a virágházba szedve elhitessek a szegény virággal, hogy nyár van ott kinn s bimbót fakasztani, virágot nyitni kényszeríték, mikor oda kinn még dideregnek az emberek. Mikor csak az ablakok éke volt egy-egy nagy száru illatos viola, kerek levelű szerény muszkáta s a hamvas majorán. Mikor nemcsak díszítésre használták a virágot, mint egyéb csinos csecsebecsét, hanem szerették, mint a gyönyörűségre, természetajándékozta fenséges ékességet. Mikor szóval a virág nem volt még divat, mint most.

Hát ebben haladtunk. Ezt akartam mondani.

És legvégül írni akarok néhány szót, három kis leánykáról, a kik virágot árultak a vásáron. A kik olyan bájosak voltak, mintha valami tündérmeséből elevenedtek volna meg; élő költészet csepp testben; igazi tavasz, mely derűt ébreszt, a merre jár.

Nem láttam én olyan szépet semmit. Egyik pipacsnak volt öltöze -- lángpiros szirmok a fején, üde zöld levelek a derekán -- a másik rózsának, s a harmadik, a szöke, nefelejtsnek, behintve aranyhaja apró kék virággal s parányi dereka egy zöldbárony kehely.

Ibolyát árultak. Nem győzték osztogatni. Rájuk gondolok s mintha napfény érne, úgy felderülök. Érzem a tavaszt. Hullhat a hó oda kinn.

KÜLÖNFÉLEK.

Kolozsvártt, 1884. április 5.

— SZENTGYÖRGYI ISTVÁN komoly nagyravágyásának adta jelét, midőn Wolsey bibornok szerepét választá jutalomjátéka alkalmával. Shakespear VIII. Henrikje egy darab angol történet a megszilárdult királyi hatalom korszakából. Történelmi festvény eleven csoportozatai játsztak le előttünk majdnem epikus egymástutásban a drámai belső fejlődés szigorú fokozatát nem a czim-szerepben, hanem Wolsey bibornokéban lehet fölhalálnunk. Szentgyörgyi felfogása Wolseyről igen érdekes. Szentgyörgyi ismert vaskövetkezetessége kimagasló alak kidomborításánál teljes erővel nyilvánult-e. S mivel ez alak a szellemi fensőség, az egyházi hatalom és rang, a polgári méltóság érzetében kinyújtja kezét még a pápai tiara után is, a mi Martinuzzink egyik prototypja ugyanazon századból... az angol zavargó és nyugtalan olygarchiával szemben bizonyos feszesség, kimért ünnepegyesség által imponálhatott. Ez adla meg a kulcsot Szentgyörgyi felfogásához, mely miatt az ő Wolsey-je, melyet tudtunkkal Jókainé itlétekor 1873-ban játszott még, zordonabbá válik és némiképp fárasztóvá. Realistikus igazság nyilvánul Szentgyörgyi játékában. Wolsey nem is volt korában sem mulattató egy alak. Zord közelemben fázott is mindenki és erőtlenn ellenfelei egy-egy élcczel melegítették fel önmagukat. De ott van a fordulópont, midőn bukik, midőn Bouleyn Anna rabjává lesz a király és Bouleyn Anna a Cranmer eszközeivel mint török meg rendre a sziklanagyság, mint tör ki e nagy rázkodás következtében még a köny harmata is az önfeláldozó és odaadó Cromwell előtt. A kevélység miatt lakolt Lucifer — mint ő maga említé — egyik képmása lett Wolsey. Megtört a törpe, a gyarló államférfi emelkedett a hit, a keresztyéni buzgóság által meg-

tisztult ember. Így megy, emelt fővel — de a csillagok égi honára emelt tekintet miatt emelt fővel Wolsey a királyok királya... az Isten elé. Csak végig kell nézni Szentgyörgyi játékát. Láncszemekként fűzte egybe az egyes mozzanatokot ama nagy alak kidomborítására... a könnyű, a futólagos jellemzéshez szokott közönségnek nehézkesnek, lassunak, pedansnak tűnhetik föl e felfogás, de a történelmi nagyságok megjelenése gyorsan élvező korunkban nem is épen mulatságos. De vajjon: mivé válik Katalin női fenségének, Bouleyn Anna gyermekét bájának, meleg napfényének festői hatása e zordon szírt nélkül? Szentgyörgyit többször melegen tapsolta meg a közönség, mely bizony lehetett volna több számmal

— KORISTÁK JUXTA. A spanyol diákok „művésze“ ugyancsak megkapta a méltó bemutatást egy kézutatban, melyet Erődi Ernő kezdeményezésére öt helybeli korista rögtönzött a kolozsvári színpadon. A spanyol diákok jelmezében, hangszerrel előadták a híres „Ole“-t; elő a spanyol tánczot oly szakasztott hűséggel, oly perfid tréfával és találó parodiával, hogy gratulálhat magának a kolozsvári közönség; mert nem kell „Spanyolország“-ba küldenie „világlatott“ művészetek után, hogy valódi művészetet élvezzen. Itt van a művészet forrásánál. Vannak spanyol diákjai, kik énekelnek, tánczolnak... üres színház mellett. De azért a magyarnak még is csak szüksége van, hogy az otthon gyártott szivar külföldről érkezék vissza. Ez a magyar chic. Megtárcázzuk, meggratuláljuk a festői jelmezt és „pikáns“, „eredeti“, „déli tüzet lehelő“ előadást, hogy azután nevenszük önmagunk „müfizlés“-én. „Így történt ez Kolozsvárban a spanyolok hazájában.“

— A „TEREMTÉS“ a mult pénteken másodsor is színre került. Az első előadáshoz képest a zenei részletekben nyilvánult egy kis bágyadság, de az ének részek, kivált a karénekek még szabatosabban mentek. A solisták közül kivált dr. Vályi, Koch még jobban hangjuknál voltak. Sch-né Neszveda asszony -- ha lehetséges volna, még finomabb árnyalattal, előkelő felfogással színezte szerepét. Közönség közepes számmal volt, de lelkesen és többször tapsolta meg a szebb részletek után a műkedvelőket.

— KENDI MARGIT. Bartók történelmi tragédiája teljes sikert aratott. Lapunk előleges ismertetése kapcsán megjósolá ez eredményt. Bartókot elhalmozták dicsérettel. A darabot ismételték. Szerzőt 12-szer hívták ki. A sikerben oroszán része van Jászai Marinak, mind egyhanguan elismerik a budapesti közönség. Megemlítjük, hogy a jelmezek korhűek valának és a Kolozsváriakra nézve felette érdekes azon körülmény, hogy a katasztrófa a kolozsvári főpiaczon történik. Reméljük, hogy mielőbb színre kerül Kolozsvártt is.

— MILTON, Jókainak e ragyogó költészettel megírott színműve is színre került a mult héten. Nem értjük: ily kiváló előadásokra miért nem hívják föl jobban a közönség figyelmét. Vagy miért hozzák színre akkor, mikor a közönség jótékonyságot gyakorol a virág tárlat szemléletével? Jókai többet érdemelne. Darabja „történelmi“ jellege, jellemeinek valószínűsége ellen lehet bármennyi kifogás, de hogy darabja teledesteli van áradó költészettel, az tagadhatatlan. Darabja érdekes, a műsoron a legelőkelőbb helyet követelheti. Nem szabad kitenni Jokait annak, hogy valahol teljesen üres színház előtt adják elő Miltonját. Pedig Kovács Milton ja remek alkotás. Láttuk, hogy költő játsza a költőt; láttuk, hogy művész játsza a gondolat világ nagy művészt. Kovács Miltonja e nagy államférfi, a korát tulszárnyaló szellem, a messi századokra világló lángész, kinek hordozója világtalanná lett. Zajosan, önkénytelenül tapsolták meg e gyönyörű játékot.

— A „KEMÉNY ZSIGMOND TÁRSASÁG.“ Maros-Vásárhelyről oly hirt tettek közzé a lapokban, mely valóban meglepett. Nem többről van szó, mint ez ifjú társaság munkálódásának ideiglenes félbeszakításáról. B. Bánffy Zoltán főispán, maga is alapító tag a következő indítványt tette a helybeli „Kolozsvári Közlöny“ szerint: Miután itt a dolgok úgy élire vannak állítva, miután szellemi anyag nincs, a szerk, pedig a helyett, hogy mind csak a maga és főmunkatársa műveit adja a lapba, jobban teszi, ha könyvet ír; mert a mint látszik, a társaság tagjai alaposan elvannak idegenítve: a lap szüntetéssék meg az első negyeddel, a társaság pedig a jövő év január-jáig tartson munkaszünetet — és egy békülékeny szellemű nyilatkozat ez idő szerint zárja be a nyilvános szereplést. A főispánnak ez indítványa a tár-

saság által el is fogadtatott. Megjegyzés nélkül teszszük közre e mindenesetre meglepő hirt, jövő alkalomra tartva fenn magunknak észrevételeinket.

— A MAGYAR TUD. AKADEMIA márczius 31. délután gróf Lónyai Menyhért elnöklete alatt összes ülést tartott. Az ülés megnyitása után Hunfalvi Pál jelenti, hogy Lönroth Illés kültag f. hó 19-én 82 éves korában Helsingsforban Finnországban meghalt. Lönroth a Kalevala fin népeposz kiadása által európai hírnévre tett szert. Hunfalvy kéri az akadémiát, hogy fejezze ki táviratilag részvétét a fin irodalmi társaságnak Lönroth elhunytá fölött. Az ülés az indítványt elfogadta Ezután Dr. Henrich Gusztáv olvasta fel a jelentést a Karátsonyi drámai pályázatról. A Karátsonyi 200 arany jutalomra 1883-ban komoly drámai művek pályáztak. A beérkezett 46 pályamű Zichy Antal t. tag elnöklete alatt Arany László, Heinrich Gusztáv, Pompéri János és Szigeti József tagoknak adatott ki bírálat végett. A 46 pályamű között csak kettő volt figyelemre méltó: a 16 számú „Tielo“ című tragodia és a 37 számú „Nora“ című dráma. Egyik sem találtatott általában olyannak, mely a pályázati feltételeknek megfelel s azért a bírálók indítványozták, hogy a jutalom ne adassék ki, hanem az 1885-iki jutalomhoz csatolva, mint 400 arany jutalom tüzessék ki a jövő pályázaton. Megjegyezzük, hogy a pályázat legjobban megdicsért műve: „Nóra“, Csiky Gergely munkája. A második helyen fölemlített „Tiepolo“ című tragédiát pedig Prém József írta. Fraknói főtitár jelenti, hogy az akadémia mult nagy gyűlésén a Péczely-féle alapítványból 1000 forintot tüzött ki a magyar történelemből vett olyan színműre, mely 1882—83-ban nyomtatásban megjelent vagy valamely színpadon előadatott. A határidőig egy nyomtatásban megjelent színmű: Kendi Margit, Bartók Lajostól s kettő kéziratban: Julia, történelmi tragodia 3 felvonásban s „Titok és áldozat“ 3 felvonásban, az utóbbiak zárt jelű levél kíséretében küldettek be az akadémiához. Minthogy azonban az utóbbi két színmű szerzője nem igazolta, hogy művök valamely színpadon előadatott volna, ennél fogva a pályázatra nem bocsáthatók. Az első Kendi Margit bírálatra az I-ső osztálynak adatik ki. A Lukács-féle alpból szintén 1000 frt jutalmat tüzött volt ki az akadémia Kazinczy Ferencz életének a megírására s felhívást tett közzé, hogy a pályázni kívánók küldjék, de ajánlataikat s tervrajzukat az akadémiához. A határidőig csak egy ajánlat és tervrajz érkezett be és pedig Bayer Ferencz löcsei tanártól, mely bírálat végett szintén az I. osztályhoz tétetett át E jelentések után felkelt gróf Szécsenyi Béla tiszteleti tag, hogy egy nagybecsű ajándékot jelesen be az akadémiának. Nevezetesen oda ajándékozta az akadémiának, halhatatlan atyjának gróf Széchenyi Istvánnak társulatokhoz, egyesületekhez s egyesekhez irt leveleit, melyek 7 kötetet tesznek ki s 1833—43 közt irattak. „Felejtettelen atyámnak szellemi kincseit — úgy mond a nem-es gróf — annál is inkább ajándékozom az akadémiának, mert ez minden alkalommal jelét adja alapítója iránti hálájának“ Az elnök köszönetet mond a kincsekért, melyek a Széchenyi bizottságnak fognak kiadni. — Ezután az I. osztály szakülésein dr. Aszboth Oszkár „A szlávok és a magyar keresztyén terminologia“ cz. értekezése olvastatott fel.

— ADÁM EDMONDNÉ ASSZONY april 1-én elutazott Budapestről. Bécsbe ment, hol Foucher de Careil francia nagy követ vendége lesz. A híres író az azon néhány nap alatt, mit hazánkban töltött, meglehető sokfélét látott és tapasztalatait gondosan feljegyezte. Közéletünk számos kitűnőségeivel folytatott beszélgetéseiben igyekezett a magyar viszonyokról minél több adatot és értesülést szerezni. A gyűjtött anyag természetesen távolról sem elég arra, hogy hazánkról rendszeres könyvet írjon, de elményeit és megbízható forrásból merített értesüléseit megfogja írni egy igénytelen utleírásban, mely — mint halljuk — „Huit jours a Budapest“ czim alatt fog megjelenni.

Tartalom: A trónörökös irodalmi vállalata. Hegedűs István. — Az utolsó bobori leány. Petelei István. — Jelenet az „Éden“ című verses regény harmadik énekéből. Endrődi Sándor. — Két fin. Gabányi. — Szinte feláldozták. Sáni László. — Reliquiák. Gróf Kemény József levelei Nagy-Ajtai Kovács Istvánhoz. Közli: Boros György. — Pesti posta. Gabányi. — Tavasz a vigadóban. — Különfélék. — Tárca: Adalékok Csokonai élete és jelleme ismeretéhez. Jakab Elek